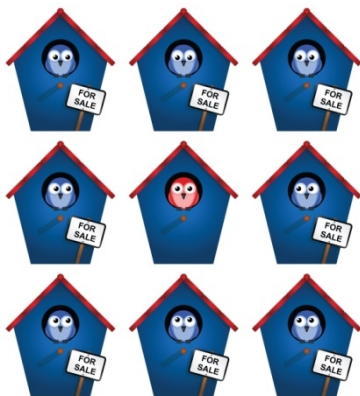

Met deze nieuwsbrief wil ik op een verantwoorde en onafhankelijke manier informatie geven over actuele onderwijsthema's. Standpunten die hier worden ingenomen zijn uitsluitend deze van mijzelf en kunnen in geen enkel opzicht toegeschreven worden aan welbepaalde organisaties of onderwijsnetten en/of -koepels. Ik streef er naar om mijn standpunten grondig en, waar mogelijk, ook wetenschappelijk te onderbouwen. Een duidelijke bronvermelding laat de kritische lezer toe om de gebruikte informatie te verifiëren. Reageren op de bijdragen uit deze nieuwsbrief kan en mag altijd. Wie reageert, geeft mij automatisch en impliciet de toestemming om indien nodig zijn reactie integraal of samengevat én op naam in deze nieuwsbrief weer te geven.

 Over het belang van zelf te spreken. Met andere woorden: Voorwoord

Voor jou ligt het nieuwe nummer van mijn Nieuwsbrief. Ik mag opnieuw veel Vlamingen en Nederlanders danken voor de positieve en positief-kritische reacties die ik kreeg naar aanleiding van het 107ste nummer. Uit deze reacties put ik telkens weer de moed om verder te doen. Dat is niet altijd even vanzelfsprekend. Een kritische benadering van ons onderwijsbeleid wordt op bepaalde echelons nu eenmaal niet geapprecieerd. Toch zal ik blijven spreken. Omdat er nog veel te weinig mensen zijn die de dingen die ze zien gebeuren en zien verkeerd lopen ook hardop durven benoemen. Let op, ik ben geen Karel, Karl, Sjarel, Charles of Charlie. Dat niveau haal ik niet. Ik ben gewoon Lieven. En dat moet genoeg zijn.

Ik ben me er wel degelijk van bewust dat de impact van de Nieuwsbrief Leren beperkt is. Het is er mij vooral om te doen dat de onderwijsmensen naar aanleiding van wat ze in een nieuwsbrief lezen, nadenken, een persoonlijk standpunt innemen en met elkaar in gesprek gaan. Niets meer, maar zeker ook niets minder. Mijn persoon is daarin helemaal niet belangrijk. Het gaat mij voor alles om kwalitatief hoogstaand onderwijs, zowel inhoudelijk als didactisch. Want zonder dit zijn alle leerlingen en studenten pas echt 'gesjareld'.

Verder hebben de gebeurtenissen van de afgelopen weken mij aangetoond dat we, zowel binnen als buiten het onderwijs, er als ouder en/of leerkracht een nieuwe en onmiskenbare opdracht hebben bijgekregen: we moeten met onmiddellijke ingang elk vorm van pars-pro-toto-denken actief bestrijden. Omdat niet elke moslim een jihadist is, niet elke jood de Palestijnen hun bestaansrecht ontzegt, niet elke Palestijn een zelfmoordterrorist is, en zo verder. Doen we dit niet, dan zien de komende jaren er heel somber uit. We zullen dan immers een generatie vormen van angstige mensen voor wie overleven belangrijker wordt dan bijleren. En net deze wil om te overleven versterkt dan weer het pars-pro-toto-denken.

Deze vicieuze cirkel kan nu nog vermeden worden. Of om het met de Duitse dichter, cartoonist en tekenaar Wilhelm Busch (1832-1908) te zeggen:

Toleranz ist gut.

Aber nicht gegenüber Intoleranten¹.

Tot slot moet ik nog even iets verduidelijken. Zoals ik eerder al in de Nieuwsbrief schreef, ben ik tegen besparingen in het onderwijs. Ik blijf er van overtuigd dat een natie die bespaart op het onderwijs intellectueel zelfmoord pleegt. In het voorwoord van de 106de en 107de Nieuwsbrief heb ik alleen willen aantonen

¹ Verdraagzaamheid is goed,
Maar niet ten overstaan van de onverdraagzamen.

dat als het beleid dan toch wil besparen op onderwijs, het dan maar de moed moet hebben om eerst te besparen op het overbodige, namelijk op de meervoudige werkvloervreemde parallelle structuren die intussen bijna een anachronisme zijn geworden. Enkel op die manier kan men de kwaliteit aan de basis (in het bijzonder de leerkrachten, de scholen en de schoolnabije begeleidingsdiensten) blijven garanderen. Niet door hen nog meer middelen te doen inleveren. Ik ben mij er van bewust dat daar politieke moed voor nodig is. En deze is al langer dan vandaag zoek. Dat is gekend. Van een minister van onderwijs mag men verwachten dat de motivatie verder reikt dan het feit dat de eigen ouders ook in het onderwijs stonden. Of dat hij zich niet te pas en te onpas in de mediakijker werkt met pseudomaatregelen die de essentie van de zaak niet raken.

Ik blijf spreken en schrijven!

Lieven

Wat werkt voor kinderen en jongeren met leesproblemen: een meta-analyse op basis van gerandomiseerde onderzoeken met controlegroepen

---

Duitse wetenschappers deden een onderzoek naar wat er werkt voor kinderen en jongeren met leesproblemen¹. Hiervoor gebruikten ze een meta-analyse² op basis van gerandomiseerde onderzoeken met controlegroepen³. De effecten van de volgende therapieën werden met elkaar vergeleken⁴:

- Werken op het fonologisch bewustzijn;
- Werken op de verwerving van de klank-letterkoppelingen en de manier waarop deze bij het lezen en spellen gebruikt worden (Engels: *phonics instruction*);
- Werken op de vloeiendheid van het lezen (Engels: *fluency*)⁵;
- Trainen van het leesbegrip;
- Auditieve training;
- Medische behandeling;
- Werken met gekleurde glazen en transparanten (Irlen).

Ik vertaal hieronder de resultaten van deze genuanceerde meta-analyse. De conclusies spreken voor zich¹.

---

¹ GELUSHKA, K., ISE, E., KRICK, K., SCHULTE-KORNE, G., Effectiveness of Treatment Approaches for Children and Adolescents with Reading Disabilities: A meta-Analysis of Randomized Controlled Trials, PLoS ONE volume 9 nummer 2 (Februari 2014), 12 blz.

Lees het integrale artikel op:

<http://www.plosone.org/article/fetchObject.action?uri=info:doi/10.1371/journal.pone.0089900&representation=PDF> .

² Bij een meta-analyse gaat het er om de effectgegevens uit verschillende onderzoeken rond eenzelfde factor om te zetten naar een gemeenschappelijke maat (een effectmaat), zodat het totale effect gekwantificeerd, geïnterpreteerd en vergeleken kan worden. Met andere woorden: een meta-analyse is een onderzoek waarin onderzoeken van een bepaald fenomeen worden samengevoegd om een secuurdere uitkomst te verkrijgen. Door de resultaten uit eerdere onderzoeken gezamenlijk te analyseren kunnen uitspraken gedaan en inzichten verkregen worden die op basis van elk van de afzonderlijke onderzoeken niet mogelijk waren. Doorgaans vindt ook een nieuwe statistische analyse plaats, soms op basis van de oorspronkelijke gegevens en soms op basis van de al verzamelde gegevens zoals deze in wetenschappelijke publicaties over de oorspronkelijke studies verschenen zijn. Zie ook mijn 101ste nieuwsbrief waar ik meer uitleg geef over het werk van John Hattie (<http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief101.pdf>).

³ Een gerandomiseerd onderzoek met controlegroep is een bepaalde vorm van wetenschappelijk onderzoek waarbij men probeert om de vraag te beantwoorden of een bepaalde behandeling ('interventie') werkt. De te testen behandeling wordt uitgevoerd bij een interventiegroep en vergeleken met een controlegroep. Een controlegroep is een vergelijkbare groep proefpersonen met dezelfde klacht of eenzelfde probleem, maar die met een placebo of met een ander middel wordt behandeld. Soms gebruikt men zelfs drie of meer groepen: bijvoorbeeld naast de testgroep ook groepen die ofwel een placebo, of een vergelijkbaar ander middel of in het geheel geen behandeling krijgen. Om te zorgen dat er bij het indelen van de groepen geen verschil optreedt tussen de groepen waardoor de kans op succes van de behandeling kan worden beïnvloed, moet bovendien de toewijzing van de proefpersonen aan de verschillende groepen door het lot worden bepaald. Dit is de betekenis van het woord 'gerandomiseerd' in de titel. Anders zou namelijk degene die selecteert zich door onbewuste factoren kunnen laten leiden.

⁴ Hierbij laat ik de technische details bewust achterwege. Geïnteresseerden verwijs ik graag naar het originele artikel. de referentie).

⁵ In het Engels: *fluency*. *Fluency* is de vaardigheid om een tekst juist, snel en expressief te lezen. *Vloeiendheid* is belangrijk omdat het de brug slaat tussen woordherkenning en begrip. Wanneer vloeiende lezers in stilte lezen, herkennen zij de woorden automatisch. Zij groeperen ze snel om op die manier betekenis te kunnen geven aan wat ze gelezen hebben. Vloeiende lezers lezen moeiteloos en expressief hardop. Hun lezen klinkt natuurlijk, net alsof ze spreken. Lezers die deze vloeiendheid nog niet hebben, lezen traag en woord voor woord. Zij lezen heel onzeker. Voor meer informatie zie: <http://www.readingrockets.org/teaching/reading101/fluency>.

Het eerste doel van deze meta-analyse was om de effectiviteit van de verschillende therapieën voor het lezen en spellen van kinderen en jongeren met leesproblemen na te gaan. Uit de resultaten blijkt dat het werken op de klank-letterkoppeling de meest onderzochte therapie is. Daarenboven is het de enige benadering waarvan de effectiviteit op het lezen en spellen van kinderen en jongeren met leesproblemen statistisch bevestigd wordt. Deze bevinding is consistent met de bevindingen uit eerdere meta-analyses. Op basis van de huidige kennis mag men besluiten dat het systematisch aanbrengen van de klank-letterkoppeling en van decodeerstrategieën en het toepassen van deze vaardigheden bij lees- en spellingactiviteiten, de meest effectieve methode is om de geletterdheid van kinderen en jongeren met leesproblemen te verbeteren. Deze benadering werd niet alleen onderzocht in de Engelssprekende landen, maar ook in Spanje, Finland en Italië. Ondanks de ruime verspreiding van deze benadering is het nog niet duidelijk of deze interventies doorheen alle talen even effectief zijn. Deze vraag kon niet opgenomen worden in deze meta-analyse en moet aan de hand van verder onderzoek beantwoord worden.

Het werken op het verwerven van de klank-letterkoppeling combineert elementen van het werken op de vloeiendheid van het lezen en het werken aan het fonologisch bewustzijn. Het werken op de vloeiendheid van het lezen legt de nadruk op het herhaaldelijk lezen van woorden en teksten. De resultaten van de huidige meta-analyse suggereren dat de training op de vloeiendheid alleen geen effectieve manier is om de lees- en spellingvaardigheden van kinderen en jongeren met leesproblemen te verbeteren. Dit werd ook al aangegeven in eerdere meta-analyses.

Men erkent heel ruim dat het werken op het fonologisch bewustzijn heel effectief is om kleuters met een risico op leesproblemen te remediëren. De huidige resultaten tonen aan dat als men het werken aan het fonologisch bewustzijn gebruikt bij kinderen uit de lagere school en adolescenten met leesproblemen, dit geen significante resultaten heeft op hun prestaties voor lezen en spelling. Dit duidt er op dat het werken op het fonologisch bewustzijn en het trainen van de vloeiendheid elk op zich onvoldoende zijn om een substantiële verbetering te geven. Wanneer men ze echter met elkaar combineert, zoals bij het werken aan de klank-tekenkoppeling, heeft deze combinatie wel het potentieel om de prestaties voor lezen en spellen bij kinderen en jongeren met leesproblemen te verbeteren.

Voor het trainen van het leesbegrip was het niet mogelijk om een significante invloed van deze benadering op de geletterdheid vast te stellen. Men moet met dit resultaat voorzichtig omgaan omdat de huidige meta-analyse slechts drie vergelijkingen bevatte die de training van het leesbegrip evalueerden. Bovendien werden al deze vergelijkingen uitgevoerd door dezelfde auteur. Ze rapporteerden verwaarloosbare tot kleine effecten. Men moet deze zeker en vast nog aanvullen met andere onderzoeken.

De gemiddelde effectgrootte van gekleurde lenzen (Irlen-lenzen) bereikte geen statistische significantie. Sommige onderzoeken vergeleken het effect van gekleurde lenzen met het effect van een placebogroep, andere onderzoeken maakten gebruik van een niet-getrainde controlegroep. Het was interessant om vast te stellen dat de Irlen-lenzen een kleine effectgrootte hadden als de experimentele groep vergeleken werd met een ongetrainde controlegroep. Als de experimentele groep echter vergeleken werd met de placebo controlegroep, dan was de effectgrootte verwaarloosbaar. Deze bevinding bevestigt vroegere systematische onderzoeken die geen enkel positief effect van gekleurde lenzen op de geletterdheidprestaties konden vaststellen en suggereert dat de resultaten hoofdzakelijk te wijten zijn aan het placebo-effect.

Onderzoeken die de lees- en spellingvaardigheden van kinderen en adolescenten met leesproblemen probeerden te verbeteren door medicatie met het noötropische² piracetam, toonden weinig effect aan. De gemiddelde effectgrootte op de leesprestaties had geen statistische significantie. Met de mogelijke bijwerkingen in gedachte lijken de risico's van medicatie de mogelijke voordelen ruim te overschaduw.

De auditieve training heeft als bedoeling om het lezen en spellen te verbeteren door zich te concentreren op de onderliggende oorzaken van de zwakke prestaties. Dit lijkt in eerste instantie logisch, maar de

¹ GELUSHKA, K., ISE, E., KRICK, K., SCHULTE-KORNE, G., *Effectiveness of Treatment Approaches for Children and Adolescents with Reading Disabilities: A meta-Analysis of Randomized Controlled Trials*, PLoS ONE volume 9 nummer 2 (Februari 2014), blz. 9-10.

² Noötropisch: samengesteld uit het Grieks voor verstand (νοῦς) en wijzigen (τροπεῖν). Een middel dat de hersenen beter laat werken.

resultaten van huidige meta-analyse tonen aan dat de auditieve training de lees- en spellingvaardigheden van de kinderen niet significant verbetert. Gebaseerd op de resultaten van deze meta-analyse en de resultaten van andere systematische onderzoeken en onderzoeken met niet gerandomiseerde groepen, kunnen we besluiten dat het effectief is om zich rechtstreeks te concentreren op de geletterdheid maar dat de effectiviteit van interventies die zich concentreren op de onderliggende oorzaken tot op vandaag nog niet kon bevestigd worden.

Een tweede bedoeling achter deze meta-analyse was om de impact van verschillende factoren op de effectiviteit van de interventies na te gaan. Hierin zijn de onderzoekers om verschillende redenen die ze in het artikel aangeven, niet geslaagd. Ze raden dan ook aan hun bevindingen met de nodige voorzichtigheid te interpreteren. Wel geven ze aan dat een aantal van hun bevindingen wel het vermelden waard zijn:

- De analyse van subgroepen geeft aan dat kinderen en adolescenten met milde leesproblemen meer vorderingen maken op het vlak van de geletterdheid dan deze met ernstige problemen;
- Behandelingen die intensiever zijn of langer duren, lijken meer effect te hebben op het verbeteren van de geletterdheid dan minder intensieve of kortdurende behandelingen;
- Interventies die uitgevoerd werden door de auteur van het onderzoek leken een groter effect te hebben dan interventies door anderen. Het lijkt er dus op dat een grondige en professionele kennis van leesproblemen bij kinderen en jongeren de effectiviteit van de behandeling kan verhogen. Dit werd in eerdere meta-analyses ook al aangetoond.

Tot slot stellen de auteurs dat, conform eerder onderzoek, deze meta-analyse heeft aangetoond dat ernstige lees- en spellingproblemen kunnen verbeterd worden mits een aangepaste behandeling. Het is duidelijk dat er nood is aan *evidence-based* interventies, gezien de emotionele en academische gevolgen voor kinderen met hardnekkige leesproblemen.

Correct leren schrijven en woordpakketten. Geheugentraining of echt spellingonderricht? Nostalgisch pleidooi voor het *spellingschrift*.

Nogal wat taalmethoden werken voor het onderdeel spelling met woordpakketten. Het is de bedoeling dat de leerlingen deze woordpakketten goed leren schrijven en dan via transferwoorden het geleerde generaliseren. Het begint er meer en meer op te lijken dat het net met die generalisatie moeilijk loopt: de leerlingen memoriseren de woordpakketten, halen in veel gevallen goede resultaten op de bijhorende dictees, maar laten daarbuiten niet of onvoldoende zien dat ze het geleerde ook buiten deze dictees correct kunnen toepassen. Met andere woorden: de transfer lukt niet of onvoldoende.

pakket 13	pakket 14	pakket 15	pakket 16
de afstand	absoluut	bazig	aanwezig
het blaadje	absurd	beschrijven	de bedrijven
de bladzijde	het advies	de brievenbus	betoveren
de blijdschap	de badmeester	draven	bevrozen
de boodschap	het geweld	de keuze	braver
de eb	de hoofdstad	het overhemd	bravo
het eiland	het lidmaatschap	de paleizen	de buizen
de krab	de moed	prijzig	eindeloze
het liedje	reeds	proeven	het evenwicht
de schub	de rib	roze	ijzig
sinds	de scheidsrechter	de smoezen	kleven
het spinnenweb	de speld	verbazen	de mazelen
steeds	de toestand	verhuizen	sportieve
de wedstrijd	het voetpad	verliezen	verstijven
zeldzaam	de zeerob	vrezen	de wegwijzer

Zelf deed ik een beperkt onderzoek dat dit fenomeen lijkt te bevestigen. Heel wat leerlingen die in het secundair onderwijs worden aangemeld met spellingproblemen, maken fouten tegen de spellingregels terwijl ze deze wel correct kunnen verwoorden. Opvallend hierbij is dat vooral de leerlingen die hebben leren spellen aan de hand van woordpakketten met dit probleem kampen. Luiheid van deze leerlingen als verklaring inroepen, zoals dat soms wel gebeurt, lijkt mij hier een te gemakkelijke en niet afdoende verklaring. Het lijkt me meer plausibel dat de leerlingen niet of onvoldoende kunnen identificeren over welk spellingprobleem het gaat. Hierdoor kunnen ze

de juiste spellingregel niet oproepen en correct toepassen. De vraag is dan of het spellingonderricht niet gereduceerd werd tot een talige vorm van geheugentraining.

Dit doet mij in een nostalgische bui terugdenken aan mijn basisschoolperiode, waarin het rubriceerschrift voor spelling, het *spellingschrift* centraal stond. Het herhaaldelijk rubriceren van nieuw aangeleerde woorden en het voortdurend expliciteren van de onderliggende regels of strategieën zorgde er voor dat de transfer er voor het merendeel van de leerlingen als vanzelf kwam. Een idee voor de nabije toekomst?